

досягнення поставленої мети в ході проведення кожної ділової бесіди та здійснення бажаного впливу на аудиторію під час проголошення кожної промови. При цьому доцільно не тільки сприяти поширенню відповідних знань з ділового спілкування, а й продовжувати напрацювання конкретних рекомендацій на основі застосування ситуаційного аналізу виконання посадових обов'язків керівниками державних інституцій.

Література:

1. *Бороздина Г. В.* Психология делового общения : учебник / Г. В. Бороздина. – 2-е изд. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 295 с.
2. *Окіс О. Я.* Проблеми професійного розвитку державних службовців / О. Я. Окіс // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. № 1 (35). – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-1/doc/2/11.pdf>.
3. Основы менеджмента : учеб. пособие / под ред. В. С. Верлоки, И. Д. Михайлова. – Х. : Основа, 1996. – 352 с.
4. *Осовська Г. В.* Комунікації в менеджменті : навч. посіб. / Г. В. Осовська. – К. : Кондор. – 2003. – 218 с.
5. *Самыгин С. И.* Психология управления : учеб. пособие / С. И. Самыгин, Л. Д. Столяренко. – Ростов-н/Д. : Феникс, 1997. – 512 с.
6. *Чернілевський Д. В.* Полікультурна компетентність як складова творчого розвитку фахівця / Д. В. Чернілевський // Креативна педагогіка. – 2011. – № 4. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/krped/2011_4/chernsky.pdf.

Надійшла до редколегії 15.01.2012 р.

УДК 334.73.01

В. В. ЄГАНОВ

ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПІД ЧАС ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІВ ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Обґрунтовано та обрано найбільш раціональний варіант застосування соціологічного інструментарію для проведення досліджень стилів державноуправлінської діяльності в органах влади.

Ключові слова: стиль державноуправлінської діяльності, соціологічне дослідження, аналіз, інструментарій.

The most rational option of applying sociological instruments for public-administration authority's styles research was substantiated and chosen in the article.

Key words: publicadministration activity style, social research, analysis, instruments.

Динаміка трансформаційних змін у напрямку розбудови соціальної та правової держави суттєво уповільнюється через ряд управлінських проблем, що є характерними не тільки для України, а й для всіх країн пострадянського простору. Так, до сьогодні залишається незмінною уява керівників органів державного управління та органів місцевого самоврядування про виключно владний характер їх взаємовідносин як з підлеглими працівниками, так і з громадянами – споживачами управлінських послуг. Не втрачає актуальності й забезпечення формування норм службової поведінки представників органів влади та механізмів контролю за їх дотриманням.

Сутність зазначеного головним чином полягає в тому, що надшвидкі зміни політичних економічних та морально-етичних пріоритетів суспільства відбуваються без необхідної трансформації свідомості окремого громадянина. Більшість керівників владних структур, працюючи в умовах розбудови демократичної держави та розвитку ринкової економіки, ще не повною мірою усвідомлюють необхідність позбавлення від застарілих методів управлінської діяльності, переходу до наукового управління, що вкрай негативно впливає на її кінцевий результат – надання якісних управлінських послуг. На даний момент спостерігається ситуація, коли одна частина керівників працює виключно старими методами роботи, притаманними адміністративно-командній системі управління, спираючись на їх нібито доведену ефективність, тоді як інша – переважно представники комерційної еліти, навпаки її спростовує, наголошуючи на абсолютному пріоритеті методів бізнес-адміністрування. У свою чергу, активна частина громадськості, намагаючись вплинути на діяльність влади, усіяло демонструє незадоволення з приводу якості роботи як окремих керівників, так і відповідно очолюваних структур. Пасивна ж її частина, вважаючи, що від позиції окремого громадянина взагалі нічого не залежить, відсторонюється від державноуправлінських процесів, схилиючись навіть до правового нігілізму. Розвиток подібної ситуації в довгостроковій перспективі тягне за собою розподіл громадян на прихованих і відкритих прихильників і супротивників тих чи інших керівників, їх управлінського стилю. Відповідне ж зростання соціальної напруги в суспільстві, в її крайній формі, може призвести до політичного протистояння й унеможливлення нормальної роботи органів державного управління та органів місцевого самоврядування.

Метою даної роботи є обґрунтування та вибір найбільш раціональних варіантів застосування соціологічного інструментарію підчас проведення досліджень стилів державноуправлінської діяльності в органах влади.

Питання управлінського стилю постійно перебувають у полі зору сучасних науковців. Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних досліджень стилю в управлінні зробили українські та російські вчені Г. Атаманчук, О. Бандурка, Д. Вітер, Р. Войтович, А. Гончаренко, А. Гришко, Р. Жуков, В. Князев, Н. Мельтюхова, М. Мурашко, Н. Нижник, А. Омаров, В. Орлов, Г. Одінцова, В. Цветков та ін.

Питання проведення соціологічних досліджень, зокрема анкетування й інтерв'ю висвітлювалося такими дослідниками, як Б. Ананьєв, М. Горшков, Є. Григор'єва, Дж. Гілфорд, В. Коган, П. Парибок, В. Рожин, А. Светницький, П. Торндайк, Е. Хаген, Ф. Шерега, В. Ядов та ін. Проблему самооцінювання особистості вивчали Г. Засобіна, С. Зимічова, З. Леонова, С. Галл, Ж. Ліндеї, Л. Іванова, М. Розенберг та ін.

Узагальнюючи наявні вітчизняні та закордонні наукові роботи з соціології та державного управління, охарактеризуємо методологію проведення аналізу існуючих стилів діяльності в органах державного управління та органів місцевого самоврядування, використовуючи в якості прикладу перспективне емпіричне дослідження з робочою назвою “особливості здійснення державно-управлінської діяльності”.

Класичний соціологічний підхід до проведення будь-яких досліджень такого роду складається з трьох етапів: підготовчого, основного та завершального [3]. Перший етап включає розробку програми майбутнього дослідження та передбачає визначення об'єкта, предмету, мети, завдань, вибору виду соціологічного дослідження та відповідного методу збору інформації. Завершується даний етап складанням анкет. Другий етап є збором статистичної інформації та характеризується переважно психологічним і фізичним навантаженням на дослідника через необхідність налагодження комунікаційних зв'язків з респондентами та великі обсяги механічної праці з отримання необхідних первинних матеріалів. Даний етап, з наукової точки зору, не викликає такого інтересу, як попередньо згаданий і наступний – обробка отриманої статистичної інформації, що містить у собі аналіз даних, формування висновків та розробку рекомендацій. Тому зупинимося саме на характеристиці першого та третього етапів з метою їх більш детального розкриття.

Розпочинаючи дослідження відповідно до класичної соціологічної схеми, перш за все слід визначитися з формою його проведення, тобто обрати саме такий вид та метод, який би дозволив, з одного боку, отримати найбільшу кількість достовірної аналітичної інформації для майбутніх висновків, а з іншого – надав можливість його провести в повному обсязі, зважаючи на об'єктивну обмеженість дослідницьких ресурсів.

Залежно від складності й масштабності предмету аналізу, сучасні соціологи виділяють три види досліджень: розвідувальне (пілотажне), описове та аналітичне [3, с. 12–38]. Пілотажне дослідження характеризується спрощеною програмою проведення, охоплює невеликі сукупності та має стислий за обсягом інструментарій, що позитивно характеризує його за критерієм витрат часу. Однак даний вид використовується переважно для перевірки в малих групах інструментарію, який у подальшому планується до використання в більш великих за обсягами соціологічних проектах, тому для проведення зазначених досліджень його використання слід вважати недоцільним.

Описове дослідження є більш складним видом соціологічного аналізу. Воно проводиться за чіткою програмою на базі розробленого інструментарію

та застосовується відносно значно більшої спільності людей. Даний вид доповнюється збором статистичної інформації та методами спостереження й аналізу документів, що робить його більш прийнятним за попередній, але явно недостатнім для здійснення комплексного дослідження.

Аналітичне дослідження – найбільш глибокий вид соціологічного аналізу, який не тільки описує структурні елементи досліджуваного явища, але й з'ясовує його причини, що робить даний вид найбільш корисним для проведення дослідження проблеми забезпечення необхідної дієвості органів влади шляхом оновлення стилю державноуправлінської діяльності. Однак процес підготовки аналітичного дослідження вимагає значно більших витрат часу, через необхідність у детально розробленій програмі проведення, інструментарії, глибоких теоретичних знаннях про досліджуваний об'єкт. Таким чином, беручи до уваги наявність попередніх ґрунтовних теоретичних розробок з наведеної проблематики, даний вид слід прийняти за базовий.

Наступним за логікою етапом формування дослідження стилю державноуправлінської діяльності є вибір методу його здійснення.

Сучасній науці відоме широке коло методів збору соціологічної інформації, найпоширенішими з яких є: аналіз документів, спостереження, опитування (інтерв'ювання, експертна оцінка) та соціальний експеримент [4, с. 234]. Необхідно зазначити, що жоден з наведених методів не є універсальним, проте має свої чітко визначені пізнавальні можливості. У зв'язку з цим не існує взагалі “добрих” чи “поганих” методів, а є лише адекватні або неадекватні поставленій меті, предмету, специфіці досліджуваного об'єкту.

Загальною метою вищезгаданого перспективного дослідження є підтвердження або спростування основних авторських гіпотез, які виникли в процесі теоретичної розробки проблематики стилю в державному управлінні. Перша з них полягає в необхідності оновлення існуючого стилю державноуправлінської діяльності з метою підвищення ефективності роботи органів влади України. Друга гіпотеза полягає в тривірневому існуванні стилю державноуправлінської діяльності [1] з відповідно виділеними передумовами, складовими та чинниками формування даного явища.

Досягнення загальної мети цього дослідження має реалізуватися шляхом вирішення ряду конкретних задач, а саме:

- з'ясування основних проблем об'єкта дослідження в контексті оновлення стилю державноуправлінської діяльності;
- визначення критеріїв оцінки об'єкту дослідження;
- визначення найбільш впливових чинників формування предмету дослідження на відповідних рівнях існування;
- оцінка ступеня та характеру впливу предмету на об'єкт дослідження.

У даному випадку об'єктом дослідження є процес підвищення ефективності діяльності органів влади України шляхом оновлення стилю державноуправлінської діяльності. Предметом дослідження виступають передумови, чинники формування та складові стилю державноуправлінської діяльності.

Загальнонауковий підхід, обумовлений переважно соціологічними вимогами, у поєднанні зі специфічними державноуправлінськими особливостями, накладає об'єктивні обмеження щодо вибору методу проведення аналогічних досліджень.

По-перше, дослідження стилю державноуправлінської діяльності має базуватися виключно на наукових засадах, відкидаючи можливість будь-яких політичних передумов.

По-друге, дані, отримані у процесі дослідження, мають бути об'єктивними, тобто отриманими від представників якомога ширшого спектру політичних сил.

По-третє, аналітичні матеріали мають відповідати критерію професійності, тобто надходити від осіб – фахівців у різних сферах суспільного життя, які у процесі виконання службових обов'язків взаємодіють з органами влади. Зауважимо, що участь пересічних громадян, не пов'язаних прямо з роботою органів влади, у подібних дослідженнях слід вважати недоцільною через вірогідність можливої політичної заангажованості та низького рівня професійної компетенції у сфері державного управління.

По-четверте, дослідження обов'язково має проводитися з урахуванням даних, отриманих як від представників суб'єктів державноуправлінської діяльності (керівники органів державного управління, місцевого самоврядування), так і безпосередньо від представників об'єктів (управлінці нижчого рівня, науковці у сфері державного-управління, політичні оглядачі періодичних видань тощо).

По-п'яте, проведення дослідження слід здійснювати відповідно до існуючих вимог соціологічної науки (належний кількісний склад досліджуваних груп, репрезентативність вибірки та ін.), що суттєво скорочує часові перспективи його проведення.

Сукупність наведених вимог дозволяє здійснити вибір методу проведення дослідження, відкидаючи менш дієві. Найбільш раціональним з точки зору об'єктивності та оперативності отриманої інформації бачиться метод аналізу документів. Однак специфічні особливості досліджень такого характеру далеко не завжди дозволяють мати в наявності необхідні первинні дані у вигляді документів. Наведене припущення практично підтверджується фактом відсутності у відкритих джерелах будь-якої інформації, прямо пов'язаної зі стилем державноуправлінської діяльності. Існуюча ж на даний момент, переважно внутрішньовідомча друкована та електронна інформація, має досить фрагментарний характер, залишаючи відкритим запитання стосовно її якості, що практично унеможливує використання даного методу.

Наступний метод соціологічного дослідження – спостереження, дозволяє фіксувати факти безпосередньо в момент їх здійснення, тоді як інші базуються виключно на ретроспективних судженнях індивідів. Застосування даного методу різко ускладнюється наведеними вище обмеженнями та робить його доцільним лише в разі неможливості отримання необхідної інформації в інший спосіб.

Найбільш поширеним у практиці методом збору необхідної інформації є соціологічне опитування. Даний метод передбачає, по-перше, усне чи письмове звернення дослідника до певної сукупності людей (респондентів) із запитаннями, зміст яких репрезентує проблему, що вивчається, на рівні емпіричних індикаторів; по-друге, реєстрацію та статистичну обробку отриманих відповідей, а також їх теоретичну інтерпретацію, що попередньо вказує на вірогідну можливість його використання в подібних дослідженнях. Однак чітко встановлена соціологічною наукою мінімальна гранична чисельність опитуваних, обумовлена неможливістю уникнення репрезентативності соціологічної вибірки, значно розширює коло респондентів, виводячи використання даного методу поза об'єктивні можливості одиничного дослідника або їх малої групи. Тому, незважаючи на позитивні характеристики даного методу та враховуючи обов'язковість дотримання умов останнього з наведених вище обмежень, слід відхилити можливість використання й методу соціологічного опитування.

З метою більш глибокого аналітичного вивчення об'єкта, в соціології використовується метод соціального експерименту – збору інформації про чинники, результати та наслідки їх впливу. Цей метод дозволяє отримувати необхідну інформацію в умовах, які контролюються і керуються, тобто в досліджуваній групі чи колективі з відповідно створеною експериментальною ситуацією. Головне завдання експерименту полягає в тому, щоб, обравши для експериментування ту чи іншу групу, впливати на неї певними чинниками та стежити за зміною характеристик, що цікавлять дослідників, для вирішення завдань управління суспільними процесами [2]. Даний метод переважно використовується для вивчення міжособистісних відносин у різних соціальних групах та в більшості випадків застосовується великими науково-дослідними колективами, зважаючи на обсяги фізичного та аналітичного навантаження. Ключовою характеристикою такого методу, з точки зору доцільності використання під час дослідження стилю державноуправлінської діяльності, є обов'язковість наявності цільової групи, на якій мають бути апробовані попередні масштабні теоретичні викладки. Безсумнівні переваги методу соціального експерименту, виражені в якісній та кількісній стороні отриманої аналітичної інформації, на жаль, роблять його використання в даному перспективному дослідженні неможливим через необхідність залучення значних фінансових та людських ресурсів. Однак в якості інструменту для проведення аналогічних досліджень у рамках більш широких за обсягами наукових проєктів (комплексних державних програмах, міжнародних цільових грантах тощо) його застосування, рівно як і методу соціологічного опитування, слід вважати доцільним та необхідним.

Таким чином, шляхом виключення з найбільш поширених у соціології методів збору первинної інформації, єдиним раціональним для проведення середніх і малих за обсягами досліджень стилем державноуправлінської діяльності слід вважати метод експертної оцінки.

Даний метод є різновидом соціальної експертизи. Він дозволяє розширити діапазон критеріїв у процесі прийняття управлінських рішень, спонукає до системного осмислення об'єкта експертизи, забезпечуючи гармонізацію соціальних відносин. Саме результати експертних опитувань через оцінювання та прогнозування соціальних процесів, ризиків сприяють підвищенню рівня соціальної безпеки, забезпечують створення ефективних механізмів сталого соціального та економічного розвитку держави [5, с. 7]. Сутність такого методу полягає у формуванні групи добре поінформованих осіб, у даному випадку – фахівців у сфері державного управління та місцевого самоврядування, які відбираються з урахуванням другого, третього та четвертого з вищезазначених обмежень, за такими ознаками: політичних уподобань (приналежність до різних, навіть протилежних за ідеологією партій, громадських об'єднань), професійності (фахова освіта, науковий ступінь, вчене звання, досвід роботи в органах влади), об'єктивності (наявність незалежних експертів) тощо. Обов'язково враховуються також рівень займаної посади та громадська думка кожного в даній сфері діяльності суспільства. Основним робочим інструментарієм даного методу є анкети або бланк-інтерв'ю, які безперечно мають ґрунтуватися на попередніх наукових опрацюваннях. Відповідно до цього, процедура одержання інформації для подальшого аналізу може мати форму анкетування чи інтерв'ювання експертів.

Інтерв'ю передбачає з'ясування точки зору особистості з визначених питань, при чому опитувані мають право відповідати у вільній формі, що в більшості випадків робить отриману інформацію доволі розпливчатою, позбавленою конкретики. До того ж сам процес інтерв'ювання вимагає суттєвої одноразової витрати часу як конкретного управлінця, так і дослідника, для надання вичерпних відповідей на весь комплекс поставлених запитань. Слід звернути увагу також на той факт, що характерною ознакою всіх без виключення управлінців є підвищена “собівартість” часу, який вони мають рівномірно розподіляти протягом робочої доби для ефективного здійснення службових обов'язків. Тому будь-які позапланові витрати часу, особливо довгострокові, визивають відповідно прогнозовану негативну реакцію з їхнього боку. Виходячи з цього, експертні оцінювання стилю державноуправлінської діяльності, слід проводити у формі анкетування, що дозволить раціоналізувати часові витрати респондента завдяки можливості особистого вибору часу для заповнення анкети. У свою чергу, дослідникові, спрощується робота з аналізу отриманих даних (чіткість відповідей на конкретні запитання) та надається можливість використання більш м'якого, толерантного підходу у спонуканні управлінців, особливо керівників вищого рангу, до необхідних дій з письмового заповнення анкети.

Подальші дослідження за даною проблематикою доцільно спрямувати в напрямку деталізації застосування методу експертної оцінки в процесі аналізу існуючих стилів діяльності в органах державного управління та органах місцевого самоврядування.

Література:

1. Єганов В. В. Взаємозв'язок категорій “стиль” та “діяльність” в державному управлінні / В. В. Єганов // Економіка та держава. – 2006. – № 8. – С. 70–72.
2. Опитування громадської думки. Як оцінити якість результатів опитування? Як проводити опитування? Як використовувати отримані дані? : для журналістів і політиків. – К. : Фонд “Демократичні ініціативи”, 2005. – 88 с.
3. Основы прикладной социологии / под ред. Ф. Э. Шереги, М. К. Горшкова. – М. : Интерпракс, 1996. – 184 с.
4. Стоянов С. Эмпирическое социологическое исследование / С. Стоянов ; [пер. с болгар. И. С. Морозовой, Р. Е. Мельцера]. – М. : Прогресс, 1975. – 383 с.
5. Якість трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні: соціальна експертиза : [монографія] / О. І. Амоша, О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк та ін. ; НАН України ; Ін-т економіки пром-ті. – Донецьк : Ін-т економіки пром-ті, 2006. – 208 с.

Надійшла до редколегії 19.11.2012 р.

УДК 351

В. Е. ЛУНЯЧЕК

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИХ КАДРІВ
СФЕРИ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ “ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ”**

Визначено закономірності, принципи і педагогічні умови процесу професійної підготовки магістрів за спеціальністю “Державне управління” до управління якістю освіти.

Ключові слова: закономірності професійної підготовки, принципи професійної підготовки, педагогічні умови професійної підготовки, магістр за спеціальністю “Державне управління”, якість освіти.

The work determines regularities, principles and pedagogical conditions of professional training of Masters majoring in Public Administration for education quality management.

Key words: regularities of professional training, principles of professional training, pedagogical conditions of professional training, Master majoring in Public Administration, education quality.